

СТРУКТУРА ВИРОБНИЧО-РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ЇЇ СКЛАДОВИХ

THE STRUCTURE OF PRODUCTION AND RESOURCE POTENTIAL OF AGRICULTURAL ENTERPRISES AND IMPROVEMENT OF MANAGEMENT OF DEVELOPMENT OF ITS COMPONENTS

У статті виявлені складові та особливості виробничо-ресурсного потенціалу аграрних підприємств у нових умовах господарювання. Здійснена їх всебічна характеристика. Обґрунтовані методичні засади економічної оцінки. Визначені тенденції та проблеми використання й відтворення. Розроблені заходи щодо удосконалення управління їх використанням та розвитком.

Ключові слова: виробничо-ресурсний потенціал, особливості, аграрні підприємства, структура, складові, відтворення, використання, управління, удосконалення, розвиток.

В статье выявлены составляющие и особенности производственно-ресурсного потенциала аграрных предприятий в новых условиях хозяйствования. Осуществлена их всесторонняя характеристика. Обоснованы методические основы экономической оценки. Определены тенденции и проблемы

использования и воспроизводства. Разработаны мероприятия по совершенствованию управления их использованием и развитием.

Ключевые слова: производственно-ресурсный потенциал, особенности, аграрные предприятия, структура, составляющие, воспроизводства, использования, управления, совершенствование, развитие.

The article identifies the components and features of production-resource potential of agricultural enterprises in new conditions of managing. Implemented their comprehensive description. Methodological bases of the economic assessment. Identifies trends and problems of use and reproduction. Developed measures to improve the management of their use and development.

Key words: production and resource potential, peculiarities of the agricultural enterprise structure, components, reproduction, use, management, improvement, development.

УДК 658.012.32

Постол А.А.

к.е.н., докторант
Херсонський державний
аграрний університет

Постановка проблеми. Важливим питанням розвитку аграрних підприємств є визначення складу їх виробничих ресурсів і структури виробничо-ресурсного потенціалу. При цьому правомірність включення окремого виду ресурсу до складу виробничо-ресурсного потенціалу має базуватись на об'єктивній основі і бути практично доцільною. Для забезпечення ефективного процесу використання виробничо-ресурсного потенціалу при його організації потрібно звертати увагу на сукупність факторів, які впливають на його ефективність. Економічні можливості аграрних підприємств не можуть визначатися тільки наявністю та співвідношенням матеріальних та нематеріальних ресурсів. У кожному підприємстві повинні бути працівники, управлінські кадри, які були б здатні привести до дії ці ресурси, забезпечити їх ефективне використання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблемі виробничо-ресурсного забезпечення аграрних підприємств присвятили свої праці багато вітчизняних та зарубіжних науковців, а саме: В. Амбросов, П. Саблук, М. Федоров, Г. Підлісецький, О. Богучький, А. Даниленко, С. Волощук, І. Бузько, Р. Білоусов, О. Гуторов, В. Тарасова, С. Мельник, В. Месель-Веселяк, О. Ульянченко.

Постановка завдання. Метою статті є визначення структури та особливостей виробничо-ресурсного потенціалу аграрних підприємств з метою раціонального його використання та відтворення.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Виробничо-ресурсний потенціал аграрних підприємств визначається, як сукупність взаємозв'язаних складових: матеріальних, трудових, фінансових, нематеріальних ресурсів, включаючи здатність працівників підприємства використовувати ефективно дані ресурси для досягнення стратегічних та поточних цілей підприємства [1, с. 52]. Першочерговими складовими виробничо-ресурсного потенціалу аграрних підприємств, на нашу думку, є:

– праця – доцільна діяльність людини, спрямована на створення матеріальних та нематеріальних благ. Працю можна розглядати, як найбільш активний фактор виробництва. Без інтелектуальної та фізичної праці неможливо організувати процес виготовлення благ, неможливо скористатися перевагами найсучасніших технічних засобів. Тільки людська праця може поєднати і змусити працювати інші фактори виробництва, спрямувати їх на задоволення потреб суспільства та розширеного відтворення виробництва;

– земля – як фактор виробництва об'єднує всі види природних ресурсів, всю сукупність природних явищ або об'єктів, які використовуються людьми для створення матеріальних та нематеріальних благ, для відтворення населення, підтримки умов існування людини, підвищення якості життя; є основним засобом виробництва у сільському господарстві та формує всі його особливості;

– капітал – це сукупність усіх створених людьми технічних і матеріальних засобів виробництва,

а також грошові нагромадження, які використовуються у виробництві товарів та послуг, впровадженні інновацій та забезпеченні розширеного відтворення загалом.

Концепція забезпечення виробничо-ресурсним потенціалом підприємств та його економічної оцінки нині набула широкого розвитку. Виробничо-ресурсний потенціал підприємств характеризується величиною ресурсів – власних і залучених, підготовлених до використання у виробництві, можливостями кадрів використовувати ресурси та реальними можливостями підприємства в тій чи іншій сфері діяльності [2, с. 68].

При оцінці виробничо-ресурсного потенціалу аграрних підприємств й ефективності його використання необхідно чітко представляти структуру потенціалу, основні характеристики складових елементів, їхнє співвідношення й використання у процесі виробництва. Важливо зрозуміти місце й роль матеріальних елементів виробничо-ресурсного потенціалу, зв'язок їх з іншими компонентами [3, с. 38]. Структурні компоненти виробничо-ресурсного потенціалу аграрних підприємств варто виділити таким чином (рис. 1):

– природно-ресурсний – сукупність запасів усіх природних компонентів, а саме: мінерально-сировинних, водних, земельних, лісових, повітряних, кліматичних умов на конкретній території на встановлену дату;

– виробничо-майновий – здатність наявних реальних активів забезпечити ефективне функціонування й виробничу їх діяльність. Великий вплив

на результати діяльності аграрних підприємств має структура основних виробничих фондів;

– фінансовий потенціал – включає наявність всіх фінансових ресурсів й інвестиційних можливостей, які належать підприємству [4, с. 50]. Фінансові ресурси представляють грошові доходи й надходження, що перебувають у розпорядженні підприємства, й призначені для виконання фінансових зобов'язань перед державою, кредитною системою, постачальниками, страховими органами, іншими підприємствами й фізичними особами, працівниками підприємства й здійснення витрат на розвиток господарської діяльності;

– інтелектуальний потенціал – сукупність інтелектуальних здібностей працівників, зокрема знань, умінь, інформації, цінностей, навиків та інше і можливостей їх розкриття, розвитку і використання на підприємстві. Інтелектуальний потенціал підприємства включає дві складові: творчий потенціал та професійно-кваліфікаційний потенціал;

– інноваційний потенціал – являє собою сукупність інноваційних ресурсів, які перебувають у взаємозв'язку, та процедур, які створюють необхідні умови для оптимального використання цих ресурсів з метою досягнення відповідних орієнтирів інноваційної діяльності та підвищення конкурентоспроможності підприємства в цілому;

– земельні ресурси – мають низку специфічних особливостей, які суттєво відрізняють її від інших засобів виробництва і значно впливають на економіку аграрних підприємств. Продуктивна здатність землі, як засобу виробництва, залежить насампе-

Рис. 1. Структурні компонентами виробничо-ресурсного потенціалу аграрних підприємств

ред від її родючості. Не варто забувати, що основним завданням кожного аграрного підприємства є зменшення впливу на землю, на структуру ґрунту, збереження властивості землі та створення благодійних умов для підвищення родючості земельних ділянок;

– трудові ресурси – кількість працівників, які зайняті на підприємстві, та ті, які входять до його складу за допоміжною та основною діяльністю. Високоякісна підготовка, перепідготовка персоналу, що сприяє широкому спектру його навичок та практичних умінь, є важливим фактором ефективної діяльності аграрних формувань;

– матеріально-технічні ресурси – це ресурси в натуральній формі, які використовуються у господарській діяльності сільськогосподарських підприємств. До їх складу належать основні засоби та частина оборотних засобів. Матеріально-технічні ресурси є обмеженими і часто їх забезпечення супроводжується проблемою дефіциту [5, с. 49]. Продовольча, енергетична, демографічна проблеми мають глобальний характер. Тому необхідним є їх ефективне і раціональне використання, поглиблення переробки та заміна штучно створеними аналогами. Управління даною складовою виробничо-ресурсного забезпечення діяльності агроформувань передбачає постійний процес оптимізації використання та модернізації матеріально-технічної складової виробничо-ресурсного потенціалу. Управління трудовими ресурсами базується на твердженні, що працівник – провідний фактор виробництва в сучасних умовах, який дає змогу пристосувати його до вимог зовнішнього середовища;

– нематеріальні ресурси – це ресурси, які не мають матеріально речової структури. Вони безтілесні, недотичні, непомітні. Крім того, нематеріальні ресурси подібно до основних виробничих засобів можуть використовуватися тривалий час, не втрачаючи при цьому своєї споживної вартості. Вони приносять додатковий дохід, тобто активно впливають на кінцеві результати виробництва, а тому за ефектом дії справедливо розглядаються як ресурси, що збільшують активи підприємства.

- фінансово-інвестиційні ресурси аграрних підприємств – це сукупність грошових надходжень та прибутків, які є в їх розпорядженні для здійснення та виконання фінансових зобов'язань. Ці ресурси дуже важливі, як основоположні для створення та діяльності підприємства. Вони забезпечують процес виробництва, є неодмінною умовою безупинності процесу відтворення [6, с. 12]. Потрібно звернути увагу на те, що нині, маючи достатню наявність основних засобів та кадрів, підприємства іноді не здатні працювати, тому що не мають необхідної суми готівкових грошових коштів (фінансових ресурсів).

Варто зазначити, що структурні компоненти виробничо-ресурсного потенціалу для кожного

суб'єкта господарювання агросфери при цьому є індивідуальною, виходячи зі специфіки галузі, у якій він функціонує, рівня економічного розвитку, стану потенціалу розвитку, вибраної стратегії подальшого розвитку.

До матеріальних частин можна віднести ресурсний, фінансовий та науково-технічний потенціали підприємства. До нематеріальних складових загального потенціалу підприємства включають: виробничий, трудовий, маркетинговий, інвестиційний, інноваційний, управлінський та організаційний потенціали [7, с. 17]. У кожному компоненті виробничо-ресурсного потенціалу аграрних підприємств присутня нематеріальна частина. На нематеріальну сферу виробничо-ресурсного потенціалу звичайно приділяють недостатньо уваги й відносять її до якісної характеристики трудового потенціалу або включають в інноваційний потенціал. На наш погляд, це не зовсім правомірно, тому що нематеріальна сфера виробничо-ресурсного потенціалу включає технології, прийоми й методи керування, господарський механізм, традиції, корпоративну культуру й багато чого іншого. Його неможливо розглянути, як характеристику якості трудових ресурсів аграрних підприємств або нематеріальної частини науково-технічного потенціалу.

Удосконалення стратегічного планування розвитку аграрної економіки в цілому та сільськогосподарських підприємств зокрема можливе за умов визначення пріоритетів [8, с. 7]. З цією метою доцільно класифікувати окремі складові виробничо-ресурсного потенціалу:

– за сферами аграрного виробництва: виробничий потенціал, який безпосередньо бере участь у створенні сільськогосподарської продукції, ринковий потенціал – можливості підвищення ефективності у сфері постачання і реалізації ресурсів та кінцевого продукту, потенціал розподілу, що визначає пріоритети розміщення ресурсів у виробництві, серед суб'єктів господарювання, у регіонах та споживчий потенціал – визначається ємністю продовольчого ринку та внутрішніми потребами господарств;

– за участю у створенні додаткової вартості або прибутку: постійна частина виробничо-ресурсного потенціалу, яка не змінює своєї вартості і не створює додаткової вартості та змінна частина виробничо-ресурсного потенціалу: трудовий, інтелектуальний та підприємницький потенціали;

– у залежності від природного середовища та волі людини: об'єктивні складові виробничо-ресурсного потенціалу, тобто природно-кліматичні умови, демографічна ситуація, наявні основні та оборотні засоби та інші ресурси і суб'єктивні складові – в основному організаційні, які сприяють покращенню ефективності господарювання і залежать від управлінських рішень [9, с. 66];

– за джерелами надходження: внутрішній потенціал, що знаходиться в господарстві і залежить

від самого суб'єкта господарювання, і зовнішній – умови, які формуються ринком або державою;

– за повнотою використання: ефективна складова – та частина ресурсів, які повністю використовуються і неефективна складова – частина, яка поки що залишається невикористаною;

– за видами ефективності: економічний потенціал – забезпечує високі показники обсягів виробництва при найменших витратах; соціальний потенціал – означає відповідність результатів економічної діяльності потребам людей; екологічний потенціал – знаменує відповідність виробничої діяльності екології довкілля;

– за видами економічних відносин: організаційно-економічний – формується під впливом організаційних заходів, соціально-економічний потенціал – визначається відносинами власності та техніко-економічний потенціал – залежить від рівня розвитку технологій;

– за галузями сільськогосподарського виробництва: ресурсний потенціал рослинництва, тваринництва, переробних галузей і обслуговуючих виробництв тощо.

Висновки з проведеного дослідження. Важлива роль при виробничо-ресурсному забезпеченні аграрних підприємств належить механізмам державної підтримки виробників сільськогосподарської продукції. В умовах погіршення виробничо-ресурсного потенціалу в сільському господарстві, яке спричинено кризовою ситуацією, потрібно здійснювати кардинальні організаційно-економічні зміни у діяльності аграрних підприємств на засадах ресурсних стратегій забезпечення та підвищення конкурентоспроможності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ванієва А.Р. Методичні засади економічної оцінки виробничо-ресурсного потенціалу господарської діяльності / А.Р. Ванієва // Агросвіт. – 2013. – № 9. – С. 50-53.
2. Амбросов В.Я. Ефективність використання факторів розширеного відтворення в аграрному секторі / В.Я. Амбросов // Економіка України. – 2009. – № 1. – С. 67-73.
3. Волощук С.С. Оцінка ресурсного потенціалу у розвитку підприємництва / С.С. Волощук // Економіка АПК. – 2011. – № 4. – С. 34-39.
4. Гуроров О. І. Проблеми та стратегічні пріоритети використання земельних ресурсів у сільському господарстві України / О. І. Гуроров // Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. – Серія «Економіка АПК і природокористування». – 2010. – № 6. – С. 46-57.
5. Гринчук Ю.С. Структура виробничо-ресурсного

потенціалу аграрних підприємств та управління її удосконаленням / Ю.С. Гринчук // Науковий вісник ХДУ. – Серія: Економічні науки. – Вип. 15. – Херсон: Вид. дім «Гельветика», 2015. – С. 48-51.

6. Месель-Веселяк В.Я. Економічні передумови забезпечення розширеного відтворення сільськогосподарського виробництва в Україні / В.Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. – К. 2011. – № 3. – С. 9-16.

7. Даниленко А.С. Роль земельних ресурсів у розвитку продовольчого ринку в Україні / А. С. Даниленко // Економіка АПК. – 2011. – № 3. – С. 15-19.

8. Мельник С.І. Світові тенденції ефективності ресурсовикористання в агропромисловому комплексі / С.І. Мельник // Економіка АПК. – 2003. – № 5. – С. 3-11.

9. Підлісецький Г. М. Підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу аграрного сектору / Г. М. Підлісецький, М. І. Толкач // Економіка АПК. – 2008. – № 5. – С. 65-66.

REFERENCES:

1. Vaniyeva A.R. Metodichni zasady ekonomichnoyi otsinky vyrobnycho-resursnoho potentsialu hospodars'koyi diyal'nosti / A.R. Vaniyeva // Ahrosvit. – 2013. – No 9. – S. 50-53.
2. Ambrosov V.Ya. Efektyvnist' vykorystannya faktoriv rozshyrenoho vidtvorennya v ahroному sektori / V.Ya. Ambrosov // Ekonomika Ukrayiny. – 2009. – No 1. – S. 67-73.
3. Voloshchuk S.S. Otsinka resursnoho potentsialu u rozvytku pidpryyemnytstva / S.S. Voloshchuk // Ekonomika APK. – 2011. – No 4. – S. 34-39.
4. Hutorov O. I. Problemy ta stratehichni priorytety vykorystannya zemel'nykh resursiv u sil's'komu hospodarstvi Ukrayiny / O. I. Hutorov // Visnyk KhNAU im. V.V. Dokuchayeva. – Seriya «Ekonomika APK i pryrodokorystuvannya». – 2010. – No 6. – S. 46-57.
5. Hrynchuk Yu.S. Struktura vyrobnycho-resursnoho potentsialu ahrarykh pidpryyemstv ta upravlinnya yiyi udoskonalenniam / Yu.S. Hrynchuk // Naukovyy visnyk KhDU. – Seriya: Ekonomichni nauky. – Vyp. 15. – Kherson: Vyd. dim «Hel'vetyka», 2015. – S. 48-51.
6. Mesel'-Veselyak V.Ya. Ekonomichni peredumovy zabezpechennya rozshyrenoho vidtvorennya sil's'kohospodars'koho vyrobnytstva v Ukrayini / V.Ya. Mesel'-Veselyak // Ekonomika APK. – K. 2011. – No 3. – S. 9-16.
7. Danylenko A.S. Rol' zemel'nykh resursiv u rozvytku prodovol'choho rynku v Ukrayini / A. S. Danylenko // Ekonomika APK. – 2011. – No 3. – S. 15-19.
8. Mel'nyk S.I. Svitovi tendentsiyi efektyvnosti resursovykorystannya v ahropromyslovomu kompleksi / S.I. Mel'nyk // Ekonomika APK. – 2003. – No 5. – S. 3-11.
9. Pidlisets'kyi H. M. Pidvyshchennya efektyvnosti vykorystannya resursnoho potentsialu ahroного сектору / H. M. Pidlisets'kyi, M. I. Tolkach // Ekonomika APK. – 2008. – No 5. – S. 65-66.